

О. А. Подвальникова,
здобувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин,
Інститут міжнародних відносин Київського Національного Університету імені Т.Г. Шевченка

ПОГЛИБЛЕННЯ БОРГОВОЇ КРИЗИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ ПІСЛЯ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЦЕСІЇ

Стаття присвячується аналізу боргових проблем у країнах Європейського Союзу. Автор досліджує чинники та наслідки заборгованості окремих країн ЄС для подальших інтеграційних процесів.

The article examines analysis of debts problems existing in EEC countries. Author researches factors and after-effects of individual debts of EEC countries for further integration process.

Ключові слова: Європейський союз, Єврозона, експорт, імпорт, боргова криза.

ЄС почав своє відновлення після глобальної фінансової кризи швидше, ніж очікували аналітики, завдяки інвестиціям, які зросли приблизно на 2% в 2010 році. Тим не менш значні ризики для економічного зростання залишаються, зокрема, через високі державні борги і дефіцит бюджету, надмірне регулювання нефінансових підприємств, а також через такий соціально-економічний аспект розвитку, як старіння населення і сумніви з приводу стійкості ЄВС.

Підписаним у 1992 році Маастрихтським договором і ухваленим Пактом стабільності і зростання ЄС було введено єдину європейську валюту — євро. Пакт передбачає конвергенцію основних макропоказників державних фінансів, інфляції і процентних ставок. Він також став дисциплінарним інструментом для країн Єврозони при проведенні ними бюджетної політики, встановивши жорсткі пороги дефіциту державного бюджету (не вище 3% ВВП) і державного боргу (не більше 60% ВВП) [2, с. 71]. Але на сьогоднішній день ні один з критеріїв, як в Єврозоні, так і в ЄС не відповідає значенням прописаних у Пакті стабільності і зростання ЄС економічним параметрам. Країни Євросоюзу та Єврозони на початку 2010 року зіткнулися з борговою кризою, у зв'язку з чим Голова Європейської комісії Баррозу відзначив зацікавленість урядів європейських країн посилювати правила нагляду і регулювання в фінансовому та податково-бюджетному секторах [4]. Дефіцит державного бюджету зони євро на 2010 рік складає 6%, ЄС — 6,4% від ВВП, а державний борг 85, 1% і 80% від ВВП відповідно (табл. 1).

Як свідчать дані табл. 2, починаючи з 2008 року, країни ЄС почали нараховувати державні борги. Найбільш високе боргове навантаження у Греції, потім за нею не сильно відстає Італія. Найменший борг спостерігається у таких країнах, як Естонія, Болгарія і Люксембург, ці країни характеризуються стійким станом державних фінансів [8].

Суверенні борги країн Європейського Союзу можуть призвести до нового спалаху економічної кризи, підірвати стабільність єдиної грошової системи, а також основу подальшої економічної інтеграції в Європі. Країни з надборговим показником можуть завадити

підйому і так слабкої економіки ЄС. Державний борг найкрупніших економік Європи також знаходиться вище відмітки 60 %, у Німеччині — 83,2, Франція — 81,7, а у Великобританії — 80%. Остання може стати наступною країною після Греції, Ірландії, Португалії, якій потрібна буде фінансова підтримка ЄС [9].

Аналізувати економічний потенціал ЄС необхідно, починаючи з основного параметра — ВВП (табл. 3). Характерні коливання в темпах росту ВВП в державах-членах ЄС зрештою притаманні і високорозвинутим країнам, таким як США і Японія [7, с. 38]. З 2005 року в ЄС-27 спостерігалася тенденція до зростання ВВП, але вже в 2008 році поступово зменшився показник росту з 3% у 2007 році до 0,5% у 2008. А в 2009 році, в самий розпал фінансової економічної кризи ВВП знизився на 4,2% в країнах ЄС і на 4,1% в Єврозоні. Прогноз росту ВВП та-

Таблиця 1. Дефіцит державного бюджету зони євро та ЄС

Роки	2007	2008	2009	2010
Єврозона				
Державні витрати (% ВВП)	45,9	46,9	50,8	50,4
Державні доходи (% ВВП)	45,2	44,8	44,5	44,4
Державний борг (млн євро)	5 984 848	6 472 881	7 116 276	7 837 207
% ВВП	66,2	69,9	79,3	85,1
Європейський Союз				
Державні витрати (% ВВП)	45,6	46,9	50,8	50,3
Державні доходи (% ВВП)	44,8	44,6	44	44
Державний борг (млн євро)	7 310 759	7 782 775	8 768 748	9 828 232
% ВВП	59	62,3	74,4	80

Таблиця 2. Валовий борг країн ЄС у відсотках від ВВП

Роки	2007	2008	2009	2010
Бельгія	84,2	89,6	96,2	96,8
Болгарія	17,2	13,7	14,6	16,2
Чехія	29,0	30,0	35,3	38,5
Данія	27,5	34,5	41,8	43,6
ФНР	64,9	66,3	73,5	83,2
Естонія	3,7	4,6	7,2	6,6
Ірландія	25,0	44,4	65,6	96,2
Греція	105,4	110,3	127,1	142,8
Іспанія	36,1	39,8	53,3	60,1
Франція	63,9	67,7	78,3	81,7
Італія	103,6	106,3	116,1	119,0
Кіпр	58,3	48,3	58,0	60,8
Латвія	9,0	19,7	36,7	44,7
Литва	16,9	15,6	29,5	38,2
Люксембург	6,7	13,6	14,6	18,4
Угорщина	66,1	72,3	78,4	80,2
Мальта	62,0	61,5	67,6	68,0
Нідерланди	45,3	58,2	60,8	62,7
Австрія	60,7	63,8	69,6	72,3
Польща	45,0	47,1	50,9	55,0
Португалія	68,3	71,6	83,0	93,0
Румунія	12,6	13,4	23,6	30,8
Словенія	23,1	21,9	35,2	38,0
Словаччина	29,6	27,8	35,4	41,0
Фінляндія	35,2	34,1	43,8	48,4
Швеція	40,2	38,8	42,8	39,8
Великобританія	44,5	54,4	69,6	80,0

кож не дає підстав сподіватися на швидке подолання кризових явищ і зменшення боргового навантаження.

Фактором росту ВВП та зменшення заборгованості є покращення конкурентоспроможності країн ЄС, збільшення експорту та наявність позитивного торговельного сальдо. Профіцит торговельного балансу має позитивне сальдо (експорт переважає імпорт), а при від'ємному сальдо імпорт переважає експорт (дефіцит торговельного балансу). Торговельний баланс відображає конкурентоспроможність країни за кордоном, його позитивна величина передбачає приток у країну іноземної валюти, що підвищує рівень національної. Від'ємна величина балансу веде до низької конкуренції товарів на світових ринках і призводить до росту зовнішньої заборгованості.

У жовтні 2010 року профіцит зовнішньої торгівлі зони євро збільшився на 5,2 млрд євро, експорт на 20 %, імпорт на 21% пішов угору. В Італії, Іспанії і Франції зберігається дефіцитний торговельний баланс: обсяг імпорту перевищує кількісний експорт товарів.

По відношенню до 2008 року експорт ЄС у 2009 році скоротився на 192 млрд євро, імпорт також опустився на 169 млрд євро, що може сказатися на торговельному балансі ЄС (рис. 1). Скорочення загального експорту та імпорту між 2008 та 2009 роках вбачається у всіх країнах ЄС. Найбільше падіння обсягів експорту спостерігалось у Литві, Болгарії, Румунії, Польщі та Словенії. В першу чергу, скорочення загального експорту в переважній більшості відбувалося із-за падіння експорту таких груп товарів, як устаткування, транспортні засоби та інші промислові товари. В 2010 році ситуація почала значно покращуватися і було майже досягнуто рівня експорту і імпорту 2008 року (рис. 2).

На рис. 3 зображено обсяг зовнішньоторговельних операцій всередині ЄС. На цьому етапі імпорт енергоносіїв перевищує експорт у 6,5 разів, це призвело до від'ємного балансу. Досягти докризового рівня експорту та імпорту сільськогосподарських продуктів, хімії, машинобудування — складна задача для урядів країн ЄС.

Експорт з країн Європейського Союзу до Сполучених Штатів значно скоротився, починаючи з 2008 року, але залишився основним та найважливішим географічним напрямком торгівлі. У 2008 році Росія була країною, яка займала друге місце за експортом товарів з ЄС, в період з 2008 по 2009 р. експорт знизився більш ніж на одну третину, тому на кінець 2009 року Росія займає четверту сходинку після Швейцарії та Китаю (табл. 3).

Китай залишається найбільшим імпортером ЄС в 2010 році. Імпорт товарів становить 281,9 млрд євро, більше, ніж у 2009 році, на 31%. Експорт становить 105,4 млрд євро, це на 38% більше, ніж в 2009 році. Імпортує ЄС в основному промислові товари. Експортується транспортне обладнання, промислові товари та хімікати [11].

В 2010 році загальна сума (експорту імпорту) торгівлі між ЄС та країнами АКТ (Африка, Кариби, Тихий океан) була оцінена в 133 млрд євро. Це на 20% більше, ніж у 2009 році, але рівень 2008 року ще не досягнутий. Під час землетрусу в Гаїті ЄС вислала гуманітарну допомогу, після цього експорт в цю країну збільшився. 41% мінерального палива ЄС-27 імпортує з країн АКТ, здебільшого це Нігерія і Ангола. Експортують країни Євросоюзу в країни АКТ устаткування і транспортне обладнання, частка експорту складає 42%.

Таблиця 3. Темпи зростання обсягу ВВП — зміна у відсотках до попереднього року 2005—2011 роки [5]

Роки	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
ЄС – 27	2,0	3,2	3,0	0,5	-4,2	1,8	1,7
ЄЗ - 17	1,7	3,1	2,9	0,4	-4,1	1,8	1,5
Бельгія	1,7	2,7	2,9	1,0	-2,8	2,1	1,8
Болгарія	6,4	6,5	6,4	6,2	-5,5	0,2	2,6
Чехія	6,3	6,8	6,1	2,5	-4,1	2,4*	2,3
Данія	2,4	3,4	1,6	-1,1	-5,2	2,1	1,9
ФНР	0,8	3,4	2,7	1,0	-4,7	3,6	2,2
Естонія	9,4	10,6	6,9	-5,1	-13,9	3,1	4,4
Ірландія	6,0	5,3	5,6	-3,5	-7,9	-1,0	0,9
Греція	2,3	5,2	4,3	1,0	-2,0	-4,5	-3,0
Іспанія	3,6	4,0	3,6	0,9	-3,7	-0,1	0,7
Франція	1,9	2,2	2,4	0,2	-2,6	1,6	1,6
Італія	0,7	2,0	1,5	-1,3	-5,2	1,3	1,1
Кіпр	3,9	4,1	5,1	3,6	-1,7	1,0	1,5
Латвія	10,6	12,2	10,0	-4,2	-18,0	-0,3	3,3
Литва	7,8	7,8	9,8	2,9	-14,7	1,3	2,8
Люксембург	5,4	5,0	6,6	1,4	-3,6	3,5	2,8
Угорщина	3,2	3,6	0,8	0,8	-6,7	1,2	2,8
Мальта	4,7	2,1	4,4	5,3	-3,4	3,7	2,0
Нідерланди	2,0	3,4	3,9	1,9	-3,9	1,8	1,5
Австрія	2,5	3,6	3,7	2,2	-3,9	2,0	1,7
Польща	3,6	6,2	6,8	5,1	1,7	3,8	3,9
Португалія	0,8	1,4	2,4	0,0	-2,5	1,3	-1,0
Румунія	4,2	7,9	6,3	7,3	-7,1	-1,3	1,5
Словенія	4,5	5,9	6,9	3,7	-8,1	1,2	1,9
Словаччина	6,7	8,5	10,5	5,8	-4,8	4,0	3,0
Фінляндія	2,9	4,4	5,3	0,9	-8,2	3,1	2,9
Швеція	3,2	4,3	3,3	-0,6	-5,3	5,5	3,3
Великобританія	2,2	2,8	2,7	-0,1	-4,9	1,3	2,2

* — прогноз.

ЄС переважно співпрацює з африканськими країнами, на які припадає 90% від загальної торгівлі ЄС-27 з країнами АКТ [10].

Тобто представлені дані свідчать, що в ЄС не видно яких-небудь суттєвих тенденцій щодо покращення структури торговельного балансу, а відповідно і зниження боргового навантаження за рахунок оптимізації торговельних відносин.

Такий стан речей, а саме — нарощування державного боргу і спровокована ним інфляція, можуть підірвати стабільність єдиної грошової системи, а також основу подальшої економічної інтеграції в Європі. За вимогами "Паكتу стабільності і зростання", країни-члени ЄВС, незважаючи на труднощі, зобов'язані забезпечити зменшення бюджетних дефіцитів і зниження державного боргу, який є переважно внутрішнім. Щоб уникнути стагнації, тенденції до державного боргу, накопичення диспропорцій та забезпечити конкурентоспроможність, Європа скоріше за все буде вимушена прискорити консолідацію державних фінансів, реформування фінансового сектора і запровадити структурні реформи, такі як підвищення гнучкості ринку праці, зниження адміністративних бар'єрів та ін [3]. Крім того, буде здійснюватися подальша централізація монетарної політики на рівні ЄС, яка є однією з необхідних умов для забезпечення її ефективності як на рівні ЄС, так і на рівні національних держав. Оскільки, як показав час, "Пакт стабільності та розвитку" вже не є достатнім інструментом для забезпечення відповідного рівня координації, то підвищення рівня ефективності макроекономічної політики буде залежати від вдосконалення системи координації монетарної та бюджетної політики.

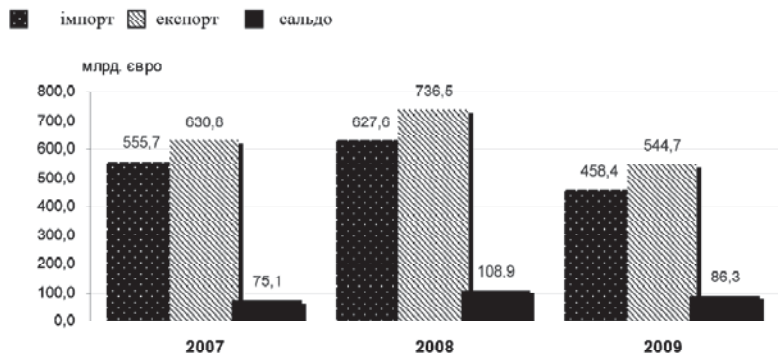
Загальний бюджет ЄС сьогодні не є достатньо ефективним інструментом фінансової політики, тому що не існує бюджетної солідарності, яка, в свою чергу, є необхідною умовою згуртованості ЄС та її економічного зростання. Розбалансування в економіках окремих країн, в свою чергу, дуже впливають на економіку ЄС в цілому. Проведення скоординованої політики в середині ЄС по корекції структурних дисбалансів у майбутньому сприяло би прискоренню темпів економічного зростання в найбільшій перспективі, а отже, послабленню боргової кризи.

Література:

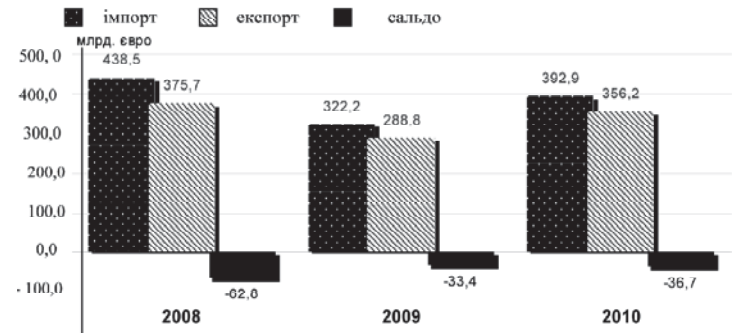
1. Запатріна І.В. Бюджетний механізм економічного зростання. — К., 2007. — 528 с.
2. Мільчарек Даріуш ЄС та його місце в сучасному світі. — Львів: Інформація, 2008. — 172 с.
3. Британії грозит фин помощь от ЕС. Електронний ресурс: режим доступу: <http://www.bfm.ru/articles/2011/05/06/britanii-grozit-finpomoshh-ot-es.html>
4. Страны Евросоюза наращивают государственный долг. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://elvisti.com> — 2010. — 24 окт., 15.40

Таблиця 4. Експорт імпорт ЄС-27 з основними країнами-торговельними партнерами (2010 рік)

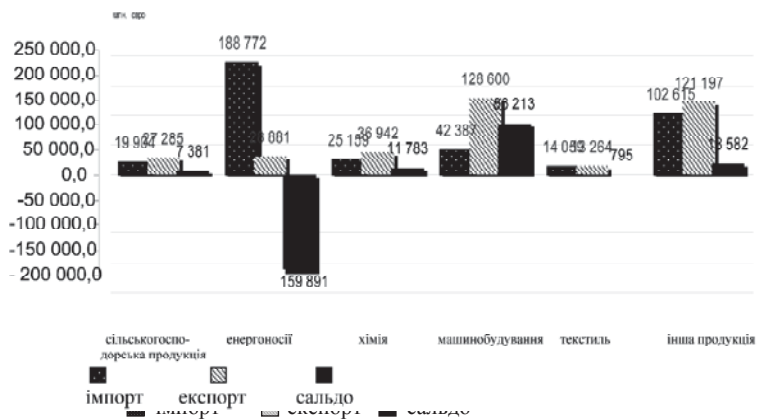
Імпорт країн ЄС		млн. євро, %	Експорт країн ЄС		млн. євро, %	
1	КНР	281 996	18,90%	США	242353	18,00%
2	США	169 297	11,30%	Швейцарія	113111	8,40%
3	Росія	154 909	10,40%	КНР	105432	7,80%
4	Швейцарія	84 123	5,60%	Росія	86 515	6,40%
5	Норвегія	79 084	5,30%	Туреччина	61 171	4,50%

Рис. 1. Показники обсягів зовнішньої торгівлі країн ЄС за винятком внутрішньорегіональної торгівлі [6]

Рис. 2. Динаміка обсягів внутрішньорегіональної торгівлі країн ЄС [6]

Рис. 3. Товарна структура ЄС (2010 рік) [6]

5. Euro area GDP and EU27 up by 0.8% +2.5% respectively compared with the first quarter of 2010. — Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
6. Economic and Financial Affairs Електронний ресурс. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/eu_economic_situation/2011-01-annual-growth-survey_en.htm
7. Real GDP growth rate. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb020>
8. European Union in the world. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/122532.htm>
9. EU-27 trade in goods with ACP countries: a continued small trade surplus in 2010. Електронний ресурс. — Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-11-020/EN/KS-SF-11-020-EN.PDF
10. China. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/china/>

Стаття надійшла до редакції 26.05.2011 р.